

การสร้างตนของมะกะโท กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นิตา มีสุข*

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบคิดที่มีคุณค่าและสอดคล้องกับวิถีของสังคมไทยมาแต่อดีต คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) มิได้หมายความว่า การใช้ชีวิตอยู่อย่างจำกัด และอดออม แต่แก่นสารของระบบคิดอยู่ที่การดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง และแสวงหาความก้าวหน้าไป ตามโอกาสอันควร เรื่องราวในพงศาวดารหลายตอนได้ยืนยันถึงปรัชญานี้ว่า เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดตัวอย่างหนึ่ง คือ การเริ่มก่อร่างสร้างตนของมะกะโทผู้เป็นปฐมของกษัตริย์วงศ์ พระเจ้าฟ้ารั่วในพงศาวดารมอญซึ่งกล่าวโดยสังเขป ดังนี้

มะกะโท เป็นบุตรมะปะนาย ซึ่งเป็นพ่อค้าใหญ่ชาวรามัญ อยู่บ้านเกาะวาน แขวงเมืองเมาะตะมะ เมื่ออายุประมาณสิบสี่สิบห้าปี บิดาถึงแก่ความตาย ก็ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าพ่อค้าแทนบิดา ครั้งหนึ่ง มะกะโทคุมคนสามสิบคน ทาบลินค้าตั้งใจจะไปค้าที่เมืองสุโขทัย มาถึงตำบลเขาปะเตาะ พ่อค้าคนหนึ่ง ป่วย มะกะโทเข้ารับทาบทานแล้วทาบทานขึ้นไปบนภูเขา บังเอิญมีเหตุอัศจรรย์ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ฤดูฝน เกิด ฝนตก ฟ้าผ่าลงถูกคานที่มะกะโททาบทานนั้นถึงสามครั้งจนทาบทานตกลงไปในเหว เมื่อมะกะโทมองไปทาง ทิศตะวันออกเห็นเป็นแสงอาทิตย์สว่างขึ้น ครั้นมองทางทิศตะวันตกก็เห็นเป็นปราสาทราชมณเฑียร เหตุการณ์ครั้งนั้นไม่มีผู้ใดได้รับอันตราย มะกะโทจึงพาพ่อค้าทั้งปวงเดินทางไปแะพักอาศัยที่บ้านมะเตาะ ส่วนตนไปให้บัณฑิตผู้หนึ่งทำนาย ก่อนจะทำนายบัณฑิตท่านนั้นกล่าวว่า นิमितนี้ใหญ่หลวงนัก ให้กอง ทรัพย์สูงเท่าศีระะจึงจะทำนายให้ มะกะโทไม่มีทรัพย์สินมากพอ บังเอิญเห็นจอมปลวกสูงเท่าศีระะคน จึงเอาเงินสามสิบบาทวางบนจอมปลวก ทำการสักการบูชาแล้วเชิญให้ทำนาย บัณฑิตเห็นปัญญา มะกะโทเช่นนั้นจึงบอกนิมิตว่า “แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า ทาบทานไม่ต้องบ่าท่านแล้ว ซึ่งจะค้าขายสืบไปนั้น ท่านอย่าได้กระทำเลยหาเป็นประโยชน์ไม่ ท่านจงอาสาท้าวพระยาเถิด ซึ่งว่าฝ่ายบุรพทิศเห็นเป็น

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

แสงอรุณสว่างขึ้น จะมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งในทิศตะวันออก จะอนุเคราะห์ตกแต่งให้มียศศักดิ์ แก่ท่านเป็นประมุขก่อน และซึ่งฝ่ายประจิมทิศ สายฟ้าแลบขึ้นเห็นวิมานและปราศรัยปรากฏแก่ ท่านนั้น ท่านจะได้เป็นใหญ่ในทิศตะวันตก จะมีบุญญาธิการทรงศักดานภาพเป็นอันมาก” (เจ้าพระยา พระคลัง(หน). 2512 : 6-7)

หลังจากที่เดินทางมาถึงกรุงสุโขทัย คำขายสินค้าเสร็จแล้วมะกะโทก็ให้ทุกคนกลับไปเมาะตะมะ ส่วนตนเองคิดจะทำตามนิมิตนั้นจึงไปฝากตัวกับนายช่างของพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย มะกะโททำงาน โดยไม่เกียจคร้านทำให้นายช่างรักเป็นอันมาก แบ่งปันเงินเดือนให้มะกะโทเสมอ

วันหนึ่งสมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปโรงช้าง เห็นมะกะโทกวาดหญ้าช้างอยู่ เกิดพระเมตตาตรัสให้นายช่างเลี้ยงมะกะโทอย่าให้ขัดสน การเสด็จครั้งนั้นพระองค์ได้คายพระสลาแล้วบ้วนพระโอษฐ์ลงพื้น พอดีทอดพระเนตรเห็นเบี้ย ๆ หนึ่ง จึงตรัสให้มะกะโทเก็บเอาไว้

มะกะโทได้รับพระราชทานเบี้ยก็ดีใจเพราะเป็นการได้รับพระราชทานจากพระร่วงเจ้า หลังจากไตร่ตรองว่าจะทำอย่างไรจึงจะดี ในที่สุดมะกะโทตัดสินใจเอาไปซื้อพันธุ์ผักกาด แต่เนื่องจากมูลค่าของ เบี้ยเดียวน้อยมาก เจ้าของพันธุ์ผักกาดไม่รู้จักขายอย่างไร มะกะโทจึงขอเพียงดินนิ้วเดียว แล้วเอานิ้วจุ่ม น้ำลายจิ้มลงไปในกระถางพันธุ์ผักกาด แล้วนำพันธุ์ผักกาดมาปลูกไว้ รดน้ำพรวันดินจนเจริญงอกงามดี

ครั้นต่อมา พระร่วงเจ้าเสด็จมาทอดพระเนตรช้างอีกครั้ง มะกะโทมีโอกาสนำผักกาดมาถวาย พระร่วงเจ้าเห็นว่ามะกะโทเป็นคนฉลาดจึงขอมะกะโทจากนายช่างแล้วมอบให้ไปอยู่กับพ่อครัว มะกะโท ทำงานกับพ่อครัวโดยมิได้เกียจคร้าน พระร่วงเจ้าเห็นเช่นนั้นก็ทรงพระเมตตาแต่งตั้งให้เป็นขุนวัง

เมื่อมะกะโทรับตำแหน่งเป็นขุนวัง ก็ยังอุตสาหะรับราชการจนพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตาอวยยศขึ้น ข้าราชการน้อยใหญ่ก็รักใคร่ยำเกรงเป็นอันมาก

วันหนึ่ง พระร่วงเจ้ายกกองทัพออกไปช่วยหัวเมืองขึ้นต่อสู้กับกองทัพแขกชวา มอบราชการ และพระราชวังให้ขุนวังดูแลกิจการทั้งปวง ขุนวังได้พบกับราชธิดาเทพสุดาสร้อยดาว เกิดความรักและ ลักลอบได้เสียกัน พระยาเจ้าโล้เข้ามาเตือนว่าทำความผิดร้ายแรงนัก ขุนวังเกรงอาญาจากพระร่วงเจ้า จึงพานางเทพสุดาสร้อยดาวหนีจากเมืองสุโขทัยจนถึงชายแดนจึงได้เขียนจดหมายบอกความมุ่งหวังที่จะ ทำตามนิมิตที่เกิดแก่ตนและขอพระราชทานอภัยโทษที่พานางเทพสุดาสร้อยดาวหนีมา

มะกะโทกลับมาอยู่บ้านเดิมของบิดามารดา ชาวบ้านเห็นว่ามะกะโทกลับมาครั้งนี้มีทรัพย์สิน ข้าราชการมาด้วยจำนวนมากและยังได้พาธิดาเทพสุดาสร้อยดาวมาด้วย จึงนับถือ ยกย่องให้เป็นใหญ่ใน หมู่บ้าน ต่อมาหลังจากมารดาตาย มะกะโทปรึกษากับญาติพี่น้องในการยกนางอุ้นเรือนผู้เป็นน้องสาว ให้โอลิมามาง เจ้าเมืองเมาะตะมะ โอลิมามางต้องการเห็นนางอุ้นเรือนก่อนจึงลอบมาดู ครั้นเห็นว่านาง อุ้นเรือนมีรูปร่างหน้าตางดงามจึงจัดเรือไปรับนางมาเป็นภรรยา

ต่อมาโอลิมามางเห็นว่ามะกะโทมีคณับหน้าถือตามาก หากปล่อยไว้เกรงจะเป็นศัตรูในภายหน้า จึงคิดจะฆ่ามะกะโท แต่เนื่องจากมะกะโทมีพวกมากจึงคิดจะลวงมะกะโทไปกินเลี้ยงแล้วฆ่าเสีย นาง อุ้นเรือนลอบส่งข่าวให้มะกะโทรู้ตัว มะกะโทคิดซ่อนกลโอลิมามาง ในที่สุดทหารของมะกะโทจับ โอลิมามางได้แล้วฆ่าเสีย มะกะโทจึงได้เมืองเมาะตะมะ

หลังจากได้เมืองเมาะตะมะ มะกะโทคิดสร้างราชธานีใหม่ จึงให้โหราฤกษ์สร้างเมือง แต่งเครื่อง

พลีกรรมบวงสรวงเทพยดาตามประเพณี แล้วแต่งเครื่องมงคลราชบรรณาการให้ทูตจำทูลสาสน์ไปขอพระนามจากสมเด็จพระร่วงเจ้า พระร่วงเจ้าพระราชทานนามให้ว่า พระเจ้าฟ้ารั่ว ชาวรามัญเมืองเมะตะมะนั้นเรียกว่า “พระเจ้าวโรตะละโดยเจิญยะตาน เป็นปฐมกษัตริย์ในเมืองเมะตะมะ ในศักราช 643 ปี” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 22)

ในระหว่างรัชกาล พระเจ้าฟ้ารั่วได้ทำสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าตราพระยาซึ่งเป็นเจ้าเมืองพะโค ทั้งสองต่างส่งบรรณาการและราชธิดาของตนให้แก่กัน สัมพันธไมตรีระหว่างเมืองทั้งสองจึงเป็นไปอย่างใกล้ชิดและเท่าเทียมกัน

แต่ต่อมาเมื่อชายแดนเมืองพะโคเกิดศึก พระเจ้าฟ้ารั่วยกกองทัพมาช่วยรบตามคำขอของพระเจ้าตราพระยาจนปราบปรามข้าศึกได้แล้ว ขณะเดินทัพกลับ พระเจ้าตราพระยาคิดลอบปลงพระชนม์พระเจ้าฟ้ารั่ว แต่ความทราบถึงพระเจ้าฟ้ารั่วเสียก่อนจึงเกิดการสู้รบกัน พระเจ้าตราพระยาถูกจับตัวได้ พระเจ้าฟ้ารั่วให้คุมตัวพระเจ้าตราพระยาลงหน้ไปที่เมืองเมะตะมะ ส่วนพระองค์อยู่จัดการบ้านเมืองพะโค เมื่อพระเจ้าฟ้ารั่วเสด็จกลับไปถึงเมืองเมะตะมะ พระนางสินทวยซึ่งเป็นราชธิดาที่พระราชทานให้พระเจ้าตราพระยาลอบส่งข่าวว่าพระเจ้าตราพระยาวางแผนปลงพระชนม์ พระเจ้าฟ้ารั่วจึงให้ประหารชีวิตพระเจ้าตราพระยาเสีย

ตลอดรัชกาลของพระเจ้าฟ้ารั่ว สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ต่างอยู่เป็นสุขด้วยพระองค์เอาพระทัยใส่ ปกครองบ้านเมืองอย่างเข้มแข็ง สามารถเอาชนะศัตรูที่มารุกรานได้ พระองค์ปกครองบ้านเมืองยาวนานถึง 26 ปี และสวรรคตเมื่อ “วันพุธ ขึ้นหกค่ำ เดือนยี่ จุลศักราช 675 ปี” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 45)

การสร้างตนของมะกะโทโดยอาศัยคุณธรรมส่วนตน และแสวงหาโอกาส เป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้โดยง่ายและทราบกันโดยทั่วไป เมื่อวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งลงไปถึงระดับปรัชญา ก็หาปรัชญาตะวันตกมาปรับวิเคราะห์ได้ยาก แต่มีปรัชญาไทยอยู่อย่างหนึ่งที่จะสามารถวิเคราะห์วิธีการสร้างตนของมะกะโทได้อย่างสอดคล้อง นั่นคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2517 นอกจากพระราชดำรัสแล้วพระราชกรณียกิจของพระองค์ยังสะท้อนถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมถึงการพัฒนาและบริหารประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (สืบค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2550 จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org/mfiles/1126690846/chapter2.pdf>) ได้นิยามความพอเพียงตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงว่าจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เงื่อนไขปฏิบัติ 2 ข้อ คือ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งสามารถนำเกณฑ์ดังกล่าวมาวิเคราะห์การสร้างตนของมะกะโทได้ตามลำดับ ดังนี้

คุณลักษณะที่ 1 ความพอประมาณ

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

มะกะโทเป็นผู้ดำรงตนอย่างพอประมาณ เมื่อครั้งที่คิดจะดำเนินตามนิมิตหลังจากที่ให้พ่อค้าทั้งปวงกลับไปเมาะตะมะแล้ว มะกะโทคิดถึงผู้ที่จะไปฝากตัวว่า “จึงคิดว่าถ้าเราจะไปฝากตัวอยู่ด้วยเสนาบดีผู้ใหญ่บัดนี้เล่า ก็ยังหาผ่าน่งหมที่ตีมิได้ จึงเข้าไปอาศัยอยู่ด้วยนายข้างพระเจ้าสุโขทัย” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 7) แสดงให้เห็นว่ามะกะโทรู้จักตนเองว่า ตนเป็นชาวบ้านเมาะตะมะธรรมดา การจะไปฝากตัวกับขุนนางผู้ใหญ่อาจถูกรังเกียจ จึงมองหาที่พึ่งที่สามารถจะดำเนินตามนิมิตซึ่งตนเชื่อถือ แม้จะเป็นเพียงนายข้าง แต่ก็มั่นใจว่าจะมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระร่วงเจ้าได้เหมือนกัน

ความพอประมาณของมะกะโทไม่ใช่การอยู่อย่างจำกัดและอดออม แต่ความพอประมาณของมะกะโทนั้น เป็นการพอประมาณที่มุ่งความเจริญก้าวหน้าโดยใช้พื้นฐานฐานะของตน เช่น เมื่อมะกะโทมีโอกาสเข้าเฝ้าพระร่วงเจ้า ได้รับพระราชทานเบี้ยเพียงหนึ่งเบี้ยซึ่งมีค่าน้อยมาก มะกะโทดีใจนักเพราะเป็นการรับพระราชทานจากพระร่วงเจ้าโดยตรง เป็นครั้งแรก ถ้าคิดเพียงการอดออม มะกะโทก็อาจเก็บเบี้ยนั้นไว้เพื่อสะสมกับเงินที่นายข้างมักจะแบ่งให้ หรืออาจเก็บไว้บูชาเป็นการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ แต่มะกะโทกลับคิดว่าจากเบี้ยเพียงเบี้ยเดียวนี้ ทำอย่างไรจะสร้างโอกาสให้กับตนได้มากที่สุด ดังความว่า “ฝ่ายมะกะโทได้เบี้ยฯ หนึ่งก็มีความยินดีนัก จึงคิดว่าแต่เราอยู่ท่าราชการด้วยนายข้าง พึ่งได้รับพระราชทานในวันนี้ เบี้ยฯ เดียวนี้จะทำอะไรดี อย่าเลยจะเอาไปซื้อพันธุ์ผักกาดมาปลูกไว้” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 8) โดยหวังว่าจะทำให้พระร่วงเจ้าสนใจตนได้ ซึ่งก็เป็นไปตามที่มะกะโทคิด เมื่อพระร่วงเจ้าเสด็จมาอีกครั้ง มะกะโทถวายผักกาดนั้นแก่พระร่วงเจ้า พระร่วงเจ้าสอบถามถึงที่มาและเมื่อทราบที่มาแล้วก็เห็นถึงความฉลาดของมะกะโท ดังความว่า “สมเด็จพระร่วงเจ้าได้ทรงฟังดังนั้นก็มีพระทัยยินดีนัก จึงทรงดำริว่า บุตรรามัญน้อยนี้ฉลาด ประกอบด้วยความเพียร จะเอาไปเลี้ยงไว้ใกล้เราจึงจะชอบ” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 9) นับว่ามะกะโทใกล้พระร่วงเจ้าไปอีกชั้นหนึ่ง

ความพอประมาณของมะกะโทที่เห็นได้ชัดเจนอีกตอนหนึ่ง คือ หลังจากที่มะกะโทพานางเทพสุดาสร้อยดาวหนีมาจากกรุงสุโขทัยกลับมาที่บ้านบิตามารดาของตน ตอนนั้นญาติพี่น้องและชาวบ้านนับถือมะกะโทมาก ดังความว่า “ชาวบ้านนั้นก็นับถือมะกะโทว่ามะกะโทนี้มีวาสนาบาบริมมาก จะว่าสิ่งใดก็สิทธิ์ขาดกว่าแต่ก่อน” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 13) อย่างไรก็ตามเมื่อมะกะโทหวังจะเป็นใหญ่ในแผ่นดินเมาะตะมะตามคำทำนาย มะกะโทก็ต้องการความมั่นคงเข้มแข็งมากกว่าการได้รับการยอมรับจากญาติมิตร มะกะโทจึงได้ปรึกษากับญาติพี่น้องเพื่อยกนางอุ่นเรือนให้อลิมามางซึ่งเป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ โดยให้เหตุผลว่า “บัดนี้บิตามารดาก็หาบุญไม่แล้ว นางอุ่นเรือนน้องสาวเรานี้มีรูปร่างอันงาม กอปรด้วยกิริยามารยาท ทั้งเฉลียวฉลาดอยู่และเจริญวัย สมควรจะมีเหย้าเรือนอยู่แล้ว” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 13)

การที่มะกะโทยกนางอุ่นเรือนให้กับอลิมามาง ทำให้ชาวบ้านซึ่งนับถือมะกะโทอยู่แล้วยิ่งนับถือมะกะโทยิ่งขึ้น ดังความว่า “ขณะนั้นราษฎรชาวบ้านทั้งปวงรู้ว่า อลิมามางขอนางอุ่นเรือนไป

เป็นภรรยา ก็นับถือมะกะโทว่าเป็นพี่เมียเจ้าเมือง ต่างคนเข้าหาเป็นพรรคพวกบำไพร่มะกะโทเป็นอันมาก” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 14) การกระทำครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการกระทำที่อยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ กล่าวคือ มะกะโทมีทุน คือ นางอุ่นเรือนผู้น้องสาวซึ่งมะกะโทเห็นว่าสวยงาม ฉลาด จึงมอบนางให้แก่อลิมามาง นับเป็นการปลูกฝังน้องสาวแก่บุคคลที่เหมาะสม ย่อมได้รับความนับถือจากน้องสาวและญาติมากขึ้น ส่วนตนเองได้เกี่ยวข้องกับเจ้าเมือง ทำให้ฐานะทางสังคมสูงขึ้น

ความรักและนับถือจากนางอุ่นเรือนผู้เป็นน้องสาวเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่ออลิมามางคิดคด เกรงว่ามะกะโทจะเป็นเส้นหนาม นางอุ่นเรือนได้ลอบส่งข่าวแจ้งแก่มะกะโท ทำให้มะกะโทไม่เสียทีและยังสามารถช้อนกลอลิมามางจนได้ครองเมืองเมาะตะมะด้วย

คุณลักษณะที่ 2 ความมีเหตุผล

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ความมีเหตุผลในเนื้อความตอนนี้เห็นได้จากการตัดสินใจระหว่างการดำเนินการเพื่อผลสำเร็จตามคำทำนายที่ว่า “ซึ่งว่าฝ่ายบุรพทิศเห็นเป็นแสงอรุณสว่างขึ้น จะมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งในทิศตะวันออก จะอนุเคราะห์ตกแต่งให้มียศดาศักดิ์แก่ท่านเป็นประณมก่อน และซึ่งฝ่ายประจิมทิศสายฟ้าแลบขึ้นเห็นวิมานและปราสาทปราศรัยปรากฏแก่ท่าน ท่านจะได้เป็นใหญ่ในทิศตะวันตก จะมีบุญญาธิการทรงศักดิ์านุภาพเป็นอันมาก” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 6-7) กล่าวคือ ถึงแม้มะกะโทจะเชื่อในนิมิตที่เกิดกับตนแต่มะกะโทไม่ได้หวังว่าจะมีปาฏิหาริย์ทำให้ตนเป็นใหญ่ตามนิมิต ในครั้งนั้น มะกะโทดำเนินการอย่างช้าๆ และมั่นคงด้วยความมีเหตุผล คิดถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่จะเกิดขึ้นก่อนเสมอ นับตั้งแต่การการเลือกฝากตัวกับนายช้างซึ่งเลี้ยงช้างหลวง มะกะโทมั่นใจว่าพระร่วงเจ้าจะต้องเสด็จมาที่วังช้างหลวงเพราะช้างเป็นพาหนะสำคัญ จะได้หาทางเข้าเฝ้าพระร่วงเจ้า เมื่อคิดแล้วมะกะโทก็สร้างคุณสมบัติของตน คือ ขยัน อดทน ไม่เกียจคร้าน ส่งผลให้นายช้างเมตตา และในที่สุดมะกะโทก็มีโอกาสได้เข้าเฝ้า ได้แสดงสติปัญญาจนพระเจ้ร่วงประทับใจขอไปเลี้ยง นายช้างซึ่งเมตตาตามมะกะโทอยู่แล้วย่อมยินดีที่ผู้ที่ตนเมตตาจะเจริญก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง

เมื่อมะกะโทได้เป็นหัวหน้าครอบครัวหลังจากบิดามารดาสิ้นชีวิต มะกะโทปรารถนาจะได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้นจึงได้หาทางผูกไมตรีกับอลิมามางซึ่งเป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะด้วยการยกนางอุ่นเรือนผู้เป็นน้องสาวให้ การกระทำของมะกะโทเป็นไปด้วยความมีเหตุผล คือ นางอุ่นเรือนผู้เป็นน้องสาวซึ่งอยู่ในการปกครองของมะกะโทมีอายุสมควรจะมีคู่ มะกะโทซึ่งเป็นผู้ปกครองควรหาคู่ที่เหมาะสมให้ ผู้ที่มะกะโทหวังจะยกน้องสาวให้เป็นถึงเจ้าเมืองเมาะตะมะซึ่งน่าจะหาภรรยาได้โดยง่าย แต่มะกะโทมั่นใจว่านางอุ่นเรือนมีรูปร่างหน้าตางดงามเป็นที่ต้องใจของอลิมามาง ซึ่งก็เป็นไปตามที่คิดไว้ การยกนางอุ่นเรือนให้กับอลิมามางเช่นนี้เป็นประโยชน์หลายประการ ประการแรก มะกะโทซึ่งเป็นผู้ปกครองของนางอุ่นเรือน สามารถจัดหาคู่ครองให้น้องสาวอย่างเหมาะสม ประการที่สองมะกะโทได้รับความนับถือ

เพิ่มขึ้นว่าเป็นพี่เมียของเจ้าเมืองเมาะตะมะ ประการที่สามมะกะโทมีพันธมิตรที่สำคัญเป็นถึงเจ้าเมืองเมาะตะมะ

การแสดงถึงการกระทำที่มีเหตุผล ใคร่ครวญถึงผลได้ผลเสียในการกระทำนั้นๆ ที่เห็นได้ชัดเจนอีกตอนหนึ่ง คือ หลังจากปราบอลิมางแล้ว มะกะโทได้เป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ การได้เมืองครั้งนั้นเป็นการใช้อุบายซ้อนกล ผู้ที่จะรู้ว่าอลิมางเป็นฝ่ายคิดคดก่อนน่าจะน้อยนัก แต่สิ่งที่ประจักษ์แก่ตาคนทั้งหลายน่าจะเป็นว่ามะกะโทและพวกเป็นฝ่ายคิดคดเพราะซ่อนเอาอาวุธเข้าไปในงานเลี้ยงมอมเหล้าพวกอลิมางแล้วทำร้ายดังความว่า

ฝ่ายพวกมะกะโทมสรุแต่่น้อยแล้วบ้านเสีย ทำอาการดูเมาให้หาเจียนถ่มเซพะ
ทำตามมะกะโทสั่งทุกประการ จะให้แต่พวกอลิมางเสพสุราเมาอยู่ทุกคน ...

ฝ่ายทหารทั้งเจ็ดสิบคนก็ลุกขึ้นชักมิดเหินบเข้าตะลุมบอนแทงพวกอลิมางซึ่ง
เมาสุราอยู่นั้นตายสิ้น แต่ตัวอลิมางนั้นขึ้นขี่ช้างพังขับหนีลงข้ามคลองตองลอย และ
น้ำท่วมหลังช้างๆ วายน้าไปมิพ้น พวกมะกะโทจึงตามทัน จับตัวอลิมางได้ก็ฆ่าเสียใน
ที่นั้น

(เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 16)

เพื่อให้ผู้คนในเมืองนั้นยอมรับว่ามะกะโทมีความชอบธรรมที่ฆ่าอลิมาง มะกะโทจึงประชุม
สมณชีพรามณผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งปวงมาชี้แจงถึงเหตุผลในการการฆ่าอลิมางดังความว่า “ตัวเราเป็น
พี่เมียอลิมางมิได้คิดประทุษร้าย และอลิมางให้ไปลงเรามาจะฆ่าเราเสียด้วยหาสาเหตุไม่ได้
อลิมางคิดมิชอบก็ถึงแก่ความตายเอง แผ่นดินเมาะตะมะก็เป็นสิทธิของเรานี้” (เจ้าพระยาพระ
คลัง(หน). 2512 : 17) มะกะโทเรียกประชุมสมณชีพรามณและผู้เฒ่าผู้แก่ในครั้งนี้เพราะต้องการให้
ทุกฝ่ายยอมรับนับถือ จึงให้ประชุมบุคคลที่ประชาชนนับถือมาฟังคำชี้แจง บุคคลเหล่านั้นจะได้ไปอธิบาย
ให้ผู้อื่นฟังอย่างน่าเชื่อถือ แต่การอธิบายเพียงอย่างเดียวบุคคลเหล่านั้นอาจพูดตามที่มะกะโทต้องการ
หรือไม่ก็ได้ มะกะโทจึงผูกใจด้วยการให้คำยืนยันแก่สมณชีพรามณผู้เฒ่าผู้แก่ว่า “เราจะให้ตั้งศาลา
ใหญ่ศาลาหนึ่ง สำหรับสมณพราหมณาจารย์อาณาประชาราษฎรทั้งปวงไปมาอาศัย ให้ยืนอยู่ตราบเท่า
สิ้นแผ่นดิน” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 17) ซึ่งทำให้มั่นใจว่ามะกะโทจะทะนุบำรุงประชา
ราษฎรให้เป็นสุขตราบที่ยั่งยืนเป็นเจ้าเมืองอยู่ นอกจากจะให้ความหวังแล้วยังบอกเป็นนัยว่าทุกฝ่ายควร
สนับสนุนมะกะโทตลอดไปด้วย

เมื่อมะกะโทได้เมืองเมาะตะมะแล้ว คิดตั้งวงศ์ใหม่จึงแต่งทูตไปขอพระราชทานนามจาก
พระร่วงเจ้า ความตอนนี้แสดงถึงการใช้เหตุผลไตร่ตรองใคร่ครวญอย่างรอบคอบ เนื่องจากมะกะโทเมื่อ
ครั้งเป็นขุนวังอยู่ในกรุงสุโขทัยได้รับการชูปะเลียงจากพระร่วงเจ้าเป็นอย่างดี กลับลอบพาราชธิดาเทพ
สุดาสร้อยดาวหนึมา ทำให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศของพระร่วงเจ้าเป็นอันมาก เมืองเมาะตะมะและ
เมืองสุโขทัยก็ไม่ไกลกันนัก ในสมัยก่อนมะกะโทเคยคุมคนไปค้าขายอยู่ ถ้าพระร่วงเจ้าไม่พระราชทาน
อภัยโทษให้ บ้านเมืองเมาะตะมะย่อมไม่สงบสุข แต่มะกะโทยังหวังว่าการที่ตนเป็นใหญ่ในเมาะตะมะ

น่าจะทำให้พระร่วงเจ้าพอพระทัยได้ เนื่องจากสามารถทำให้ราชธิดาเทพสุดาสร้อยดาวมณีศักดิ์ศรีเหนือกว่าหญิงใดในเมาะตะมะ ซึ่งในที่สุดพระร่วงเจ้าก็ได้พระราชทานนามให้มะกะโทตามปรารถนาว่า พระเจ้าฟ้ารั่ว

การคิดอย่างมีเหตุผลของมะกะโทซึ่งต่อมามีพระนามว่าพระเจ้าฟ้ารั่วที่ปรากฏชัดเจนอีกครั้งหนึ่งคือ ครั้งที่ยกทัพกลับจากการช่วยพระเจ้าตราพระยาปราบข้าศึกที่ยกเข้ามาล้อมชายแดนเมาะตะมะระหว่างทางมีคนมาบอกว่าพระเจ้าตราพระยาคิดร้ายต่อตน พระเจ้าฟ้ารั่วไม่ได้เชื่อทันที ดังคำว่า “จึงทรงพระดำริว่า พระเจ้าตราพระยาก็คือเป็นพระราชสัมพันธ์มิตรสนิทเสนหานัก และจะมალะสัตยานุสัยเสีย จะคิดประทุษร้ายต่อเรานี้ยังแคลงอยู่” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 36) ในที่สุดพระเจ้าฟ้ารั่วก็หาทางพิสูจน์ว่าพระเจ้าตราพระยาคิดคดจริงได้

คุณลักษณะที่ 3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตทั้งใกล้และไกล

การที่มะกะโทได้เป็นใหญ่ในเมาะตะมะไม่ได้เกิดจากการวางแผนของมะกะโทตั้งแต่แรก เพราะแต่เดิม มะกะโทหวังเพียงการได้รับนับถือว่าเป็นพี่เมียเจ้าเมืองเท่านั้น แต่เมื่ออลิมามงคิดคด มะกะโทจึงได้ซ้อนกลและฆ่าอลิมามง ทำให้เมืองเมาะตะมะขาดเจ้าเมือง มะกะโทจึงตั้งตนเป็นใหญ่ สร้างวงศ์พระเจ้าฟ้ารั่วอย่างมั่นคงและปกครองเมาะตะมะเป็นปึกแผ่น เป็นเวลาถึง 26 ปีจึงสิ้นพระชนม์ ดังคำว่า “พระเจ้าฟ้ารั่วเสวยสมบัติในเมืองเมาะตะมะได้ยี่สิบหกปี พระโรคเบียดเบียนก็สวรรคต ณ วันพุธ ขึ้นหกค่ำ เดือนยี่ จุลศักราช 675 ปี” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 44-45) การที่มะกะโทสามารถครองเมืองเมาะตะมะได้นานเช่นนั้นเพราะมะกะโทสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเอง คือ

ความเป็นคนฉลาด มีความอดสาหะในกิจการที่รับผิดชอบทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้การทำงานที่สำคัญๆ เช่น ได้รับแต่งตั้งให้เป็นขุนวัง ดังคำว่า “สมเด็จพระร่วงเจ้า ครั้นเห็นมะกะโทอดสาหะเป็นอันดีก็ชอบพระราชอัธยาศัย จึงทรงพระกรุณาโปรดแต่งตั้งให้เป็นขุนวัง มอบให้ว่ากล่าวใน นอกพระราชวัง”(เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 9) การได้รับแต่งตั้งให้เป็นขุนวังนี้ทำให้มะกะโทซึ่งเป็นพ่อค้าชาวมอญได้เรียนรู้กิจการในและนอกพระราชวัง ภูมิคุ้มกันที่ดีที่เกิดจากตัวของมะกะโท คือ ความเป็นคนฉลาดและมีความอดสาหะ ทำให้มีโอกาสเรียนรู้กิจการทั้งปวงอันเป็นประโยชน์ต่อการปกครองประเทศต่อไปภายหน้า

นอกจากมะกะโทจะมีภูมิคุ้มกันซึ่งเกิดจากตัวของมะกะโทเองแล้ว มะกะโทยังสร้างภูมิคุ้มกันจากภายนอกด้วย ภูมิคุ้มกันจากภายนอกของมะกะโทมีทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศ

ภูมิคุ้มกันจากภายนอกระดับบุคคล มะกะโทเป็นผู้ปกครองของนางอุ่นเรือน เมื่อนางอยู่ในวัยเหมาะสม มะกะโทหาคู่ที่เหมาะสมให้ การทำเช่นนี้ทำให้นางอุ่นเรือนเคารพรักมะกะโทมาก เมื่ออลิมามงคิดคดจึงลอบให้คนนำข่าวมาบอกมะกะโทให้รู้ตัวจนสามารถซ้อนกลอลิมามงได้

นอกจากนางอุ่นเรือนแล้ว มะกะโทยังมีคนที่คอยเป็นหูเป็นตาแทนอยู่เสมอ เช่น เมื่อทำความผิด

ลักลอบได้เสียกับราชธิดาเทพสุดาสร้อยดาวก็มีพระยาไล่ตักเตือนให้เกรงราชภัยจากพระร่วงเจ้า และเมื่อพระเจ้าตราพระยาซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับพระเจ้าฟ้ารั่วคิดจะปลงพระชนม์ก็มีคนมาแจ้งความนั้น ทำให้ไม่เสียที แม้ต่อมาพระเจ้าตราพระยาที่ถูกนำไปไว้คุมยังเมืองเมาะตะมะคิดร้ายอยู่ที่มืราชธิดาสินทรยานำความมาแจ้งทำให้ไม่เสียทีแก่พระเจ้าตราพระยา บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นบุคคลภายนอกที่มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าฟ้ารั่วทั้งสิ้น จึงถือว่าเป็นภูมิคุ้มกันให้พระเจ้าฟ้ารั่วอย่างดียิ่งและสะท้อนให้เห็นว่าพระเจ้าฟ้ารั่วสามารถผูกใจคนไว้ได้อย่างแนบแน่น

เมื่อมะกะโทได้เมืองเมาะตะมะ มะกะโทต้องการให้ชาวเมืองเมาะตะมะนับถือตนอย่างจริงจังจึงได้เชิญสมณชีพรามณและผู้นำ ผู้แก่ มาชี้แจงเหตุผลที่ต้องฆ่าอลิมามาง พร้อมทั้งให้สัญญาว่าจะดูแลประชาราษฎร์ให้เป็นสุข ที่ทำเช่นนี้เพราะมะกะโทพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้คนในเมืองเมาะตะมะเคารพนับถือสมณพราหมณาจารย์ และผู้นำ ผู้แก่ จึงหวังให้บุคคลเหล่านี้ช่วยชี้แจงให้เข้าใจ ซึ่งย่อมจะดีกว่าตน หรือทหารของตนชี้แจง เป็นการลดความขัดแย้งไปได้

ภูมิคุ้มกันจากภายนอกในระดับประเทศของมะกะโท คือ การผูกมิตรกับเมืองใกล้เคียง การผูกมิตรของมะกะโทมี 2 ระดับ คือ ผูกมิตรด้วยหวังพึ่งพระบรมโพธิสมภารและผูกมิตรโดยเท่าเทียมกัน

ผู้ที่มะกะโทวางเป้าหมายในการขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร คือ พระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย เพราะพระเจ้าเป็นกษัตริย์ครองเมืองใหญ่ มีบุญญาธิการมาก สามารถเป็นที่พึ่งได้ ทั้งยังมีพระคุณขุบเลี้ยงมะกะโทมาก่อนจึงน่าจะยังมีความเมตตาตนอยู่ ดังความว่า

มะกะโทจึงคิดว่า จะให้สร้างปราสาทโดยควรบัดนี้ตัวเราก็อยังหานามมิได้ จำจะให้ดูการไว้ก่อน และจะแต่งเครื่องมงคลราชบรรณาการให้ทูตานุทูตจำทูลสาสน์ไปขอพระนามต่อสมเด็จพระร่วงเจ้านั้น ด้วยพระองค์เป็นกษัตริย์อันสูงใหญ่ แล้วได้มีพระเดชพระคุณขุบเลี้ยงเรามา ถ้าพระองค์ประสาทนามและเครื่องราชกกุธภัณฑ์มาแล้วเมื่อใด จึงจะให้ทำปรางค์ปราสาทขึ้น มะกะโทคิดดังนี้แล้ว จึงจัดแจงเครื่องราชบรรณาการกับทองคำห้ำสิบตำลึง แต่งให้สมิงมะกับละคิดเป็นราชทูตจำทูลพระราชสาสน์กับไพร่พลร้อยเศษคุมเครื่องราชบรรณาการขึ้นไปยังสมเด็จพระร่วงเจ้า

(เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 18-19)

การได้รับพระนามและเครื่องราชกกุธภัณฑ์จากพระร่วงเจ้านับเป็นโอกาสของเมืองเมาะตะมะในด้านความมั่นคงและการติดต่อค้าขาย ซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจต่อไป ทั้งนี้เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระร่วงเจ้าพระราชทานอภัยโทษที่มะกะโทลอบพาราธนาเทพสุดาสร้อยดาวมาจากสุโขทัย และยอมรับพระเจ้าฟ้ารั่วว่าเป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ จึงได้พระราชทานนามให้ว่าพระเจ้าฟ้ารั่ว นับเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่สำคัญให้แก่พระเจ้าฟ้ารั่วและเมาะตะมะ

การผูกมิตรโดยเท่าเทียมกันเกิดขึ้นเมื่อพระเจ้าฟ้ารั่วมีอำนาจมากขึ้น เป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับพระเจ้าตราพระยาแห่งเมืองพะโค พระเจ้าฟ้ารั่วได้ทำสัมพันธ์ไมตรีกับพระเจ้าตราพระยาในลักษณะเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างส่งเครื่องบรรณาการและราชธิดาให้แก่กัน จึงนับเป็นภูมิคุ้มกัน

ประเทศได้อีกด้านหนึ่ง การสร้างสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าตราพระยาซึ่งเป็นเมืองเล็กด้วยกันเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันคือ มันใจว่า ดินแดนที่อยู่ติดกันจะไม่มีข้าศึก หรือฝ่ายใดถ้ามีข้าศึกเข้ามาก็จะได้กำลังจากอีกฝ่ายหนึ่งเข้าช่วยสู้รบ ซึ่งจะทำให้กองทัพของทั้งสองเมืองเข้มแข็งขึ้น รวมทั้งข่าวการเป็นไมตรีนี้เมื่อล่วงรู้ถึงเมืองอื่น ๆ ก็จะต้องคิดมากขึ้นถ้าจะยกทัพมารุกรานเพราะเท่ากับต้องรบกับกองทัพถึงสองเมือง

เงื่อนไขปฏิบัติข้อที่ 1 ความรู้

ความรู้ที่เป็นเงื่อนไขปฏิบัติเพื่อความพอเพียง ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในการปฏิบัติ

การที่มะกะโทสามารถปกครองเมืองเมาะตะมะอยู่ได้นานถึงยี่สิบหกปีเพราะมะกะโทเป็นผู้มีสติปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม มีความอดสาเห สามารถเรียนรู้ได้ เมื่อเป็นขุนวังก็ได้ฝึกฝนกิจการทั้งปวงทั้งในวังและนอกวัง ทำให้มีความรู้ด้านการปกครอง การค่อย ๆ เจริญก้าวหน้าของมะกะโท ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้อยู่เสมอ

ความรู้ในการปกครองประเทศเป็นความรู้ที่มะกะโทศึกษาจากประสบการณ์ของตน และปรึกษาผู้ที่มีความรู้ เช่น ครั้งที่พระเจ้าเชียงใหม่ทราบข่าวว่าพระเจ้าฟ้ารั่วได้ช้างเผือกเป็นศรีแก่บ้านเมืองและเห็นว่าพระเจ้าฟ้ารั่วเพิ่งขึ้นครองราชย์ จึงยกกองทัพมาเพื่อชิงเอาพระยาช้างเผือกไปและถือโอกาสตีเอาเมืองเมาะตะมะด้วย พระเจ้าฟ้ารั่วก็ได้ปรึกษากับเสนาบดีเพื่อหาทางแก้ไข ดังความว่า “พระเจ้าฟ้ารั่วจึงปรึกษาเสนาบดีทั้งปวงว่า กองทัพเมืองเชียงใหม่ยกมาครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก จะคิดประการใด” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 42) เสนาบดีเสนอให้พระเจ้าฟ้ารั่วขอสุบินนิมิตจากเทพยดา ถ้าจะเสียช้างเผือกและบ้านเมืองแก่ข้าศึกก็ขอให้เกิดสุบินนิมิตที่เป็นอัมภมฺลจะได้คิดอ่านแก้ไข การที่เสนาบดีทูลเช่นนั้นทำให้พระเจ้าฟ้ารั่วเห็นหนทางที่จะเอาชนะทัพของพระเจ้าเชียงใหม่โดยใช้ความเชื่อถือเรื่องพระยาช้างเผือกเป็นช้างคู่บารมีของพระองค์ พระองค์ให้แต่งที่บนยอดเขาใกล้เมืองเมาะตะมะ ประดับประดาด้วยราชวัตรฉัตรธง และให้เอาย่างทองคำใส่نادังพิธีประดับพระยาช้างด้วยเครื่องศขาภรณ์อันงามเชิดขึ้นไปบนเขา แล้วให้พระยาช้างสูบน้ำพันไปทางทิศที่มีข้าศึก ช้างในทัพพระเจ้าเชียงใหม่ได้ยินเสียงพระยาช้างเผือกเกิดตกใจวิ่งเหยียบกันทำให้กองทัพไม่เป็นขบวน ทัพของพระเจ้าฟ้ารั่วจึงยกออกมาโจมตีทัพพระเจ้าเชียงใหม่ ได้ชัยชนะ

เงื่อนไขปฏิบัติข้อที่ 2 คุณธรรม

คุณธรรมที่เป็นเงื่อนไขปฏิบัติเพื่อความพอเพียง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

มะกะโทเป็นผู้มีคุณธรรมทั้งตั้งแต่ยังเยาว์และเมื่อเป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ ดังนี้

มีความกตัญญู เมื่อครั้งยังรุ่นหนุ่มบิดาถึงแก่กรรม มะกะโทรับหน้าที่เป็นหัวหน้าพ่อค้า เดินทางมาค้าขายต่างเมืองแทนบิดา ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้น มะกะโทมีอายุเพียง 14-15 ปี ทั้งนี้เพราะมะกะโทเป็นพี่คนโต รองลงมาคือนางอุ่นเรือนเป็นน้องสาว ส่วนน้องคนสุดท้อง คือ มักกะตาแม้จะเป็นผู้ชายแต่ก็

อายุน้อยมาก ดังความกล่าวถึงไว้ว่า “มะกะโทนั้นมีน้องหญิงคนหนึ่งชื่อนางอุ่นเรือน น้องชายถัดนางอุ่นเรือนชื่อมกกะตา มะกะโทเมื่ออายุสิบสี่สิบห้าปีบิดานั้นก็ถึงแก่ความตาย มะกะโทได้เป็นนายพ่อค้าคุมลูกค้าสามสิบคนหาบขึ้นไปค้าเมืองสุโขทัย” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 5) มะกะโทจึงเป็นผู้ทำงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบิดา มารดาของตน อีกครั้งหนึ่งที่แสดงความกตัญญูของมะกะโทคือ เมื่อได้เมืองเมาะตะมะ มะกะโทสร้างราชธานีขึ้นใหม่ มะกะโทยังมีให้สร้างปราสาทแต่ให้แต่งเครื่องราชบรรณาการไปขอพระนามต่อสมเด็จพระร่วงเจ้าก่อนเนื่องจากมะกะโทเห็นว่า “ด้วยพระองค์เป็นกษัตริย์อันสูงใหญ่ แล้วได้มีพระเดชพระคุณชุบเลี้ยงเรามา ถ้าพระองค์ประสาทนามและเครื่องราชกกุธภัณฑ์มาแล้วเมื่อใดจึงจะให้ทำปรางค์ปราสาทขึ้น” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 18-19) เมื่อมะกะโทรับพระราชทานแล้วก็แสดงอาการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ดังความว่า “ฝ่ายมะกะโทรับพระราชทานแล้ว บ่ายหน้ามาต่อบุรพทิศ ยกพระหัตถ์ขึ้นถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้า” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 21)

มีความรับผิดชอบ เมื่อเกิดปัญหา คนหาบสินค้าคนหนึ่งป่วย ไม่สามารถหาบสินค้าได้แต่ขบวนสินค้าต้องเดินทางต่อไป มะกะโทก็เข้ารับหาบนั้นเสียเอง ดังความว่า “ครั้นมาจะใกล้ถึงตำบลภูเขาปะเตาะ ลูกค้าคนหนึ่งป่วย มะกะโทจึงเข้ารับเอาหาบลูกค้าซึ่งป่วยนั้นแทน” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 5) และเมื่อได้มีมิตร รู้คำทำนายแล้วก็จัดการค้าขายจนเสร็จแล้วให้ทุกคนกลับบ้าน ไม่ทอดทิ้งงานกลางคัน ดังความว่า “มะกะโทครั้งได้ฟังคำทำนาย จึงอำลาบุรุษผู้นั้น ยกออกจากบ้านมะตะมะก็มายังเมืองสุโขทัย ให้ลูกค้าหาบเที่ยวขายสิ่งของ ครั้นขายสิ่งของเสร็จแล้วก็ให้ลูกค้าทั้งปวงกลับคืนไปยังเมืองเมาะตะมะ” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 7) ความรับผิดชอบของมะกะโทเป็นการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เมื่อคนหาบสินค้าป่วย ไม่สามารถหาบได้ มะกะโทก็ไม่ลังเลที่จะรับหาบนั้นแทน และเมื่อได้คำทำนายแล้ว แม้มะกะโทต้องการดำเนินตามคำทำนายนั้น มะกะโทก็ให้ค้าขายจนเสร็จสิ้นแล้วคนทั้งหลายเดินทางกลับไปยังบ้านเมือง การกระทำของมะกะโทครั้งนี้ ทำให้เมื่อมะกะโทหนีจากกรุงสุโขทัยกลับไปบ้านบิดา มารดาอีกครั้ง จึงได้รับการต้อนรับจากมารดาและญาติมิตรเป็นอย่างดี

มีความเพียร เมื่อไปฝากตัวกับนายช้าง มะกะโทมีความขยันหมั่นเพียร จนนายช้างรักใคร่ แบ่งปันเงินให้ใช้สอย ดังความว่า “มะกะโทอุตสาหะมิได้เกียจคร้าน ช่วยชำระมูลช้าง ทอดหญ้าช้างทั้งกลางวันกลางคืนมิได้ขาด นายช้างเห็นมะกะโทมีความอุตสาหะก็รักใคร่เป็นอันมาก ครั้นนายช้างได้รับพระราชทานเงินเดือนครั้งใด ก็แบ่งปันให้มะกะโททุกครั้ง” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 7) เมื่อไปอยู่กับพ่อครัวก็มีความเพียรจนพระร่วงเจ้าเมตตา ดังความว่า “มะกะโทครั้งไปอยู่ด้วยพ่อครัวก็มีได้เกียจคร้าน สมเด็จพระร่วงเจ้า ครั้นเห็นมะกะโทอุตสาหะเป็นอันดีก็ชอบพระอัธยาศัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าตั้งให้เป็นขุนวัง” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 9) และสุดท้ายเมื่อได้เป็นขุนวัง มะกะโทมีความอุตสาหะ รักษาหน้าที่ไม่ย่อท้อจนพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตายิ่งขึ้น ดังความว่า “มะกะโทผู้เป็นขุนวัง มีความอุตสาหะรักษาพระองค์กลางคืนเป็นกลางวัน พระร่วงเจ้าทรงพระเมตตาอย่างยิ่งไป” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 9) การที่มะกะโทมีความเพียร จะทำการสิ่งใดก็ไม่ย่อท้อปฏิบัติหน้าที่เต็มกำลังทำให้ได้รับความเมตตาและเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้เป็นลำดับ

ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตของมะกะโทเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีการไตร่ตรอง แสดงให้เห็นถึงการใช้อย่างชัดเจน ดังเช่น เมื่อมะกะโทได้นิมนต์ ต้องการให้บัณฑิตทำนา ขนบบัณฑิตผู้นั้นแจ้งกับมะกะโทว่า ให้เอาทรัพย์มากองสูงเพียงศีรษะแล้วจะทำนายให้ มะกะโทมีเงินเพียงสามสิบบาท จึงต้องใช้สติปัญญาหาทางทำให้เงินสามสิบบาทนั้นสูงเพียงศีรษะให้ได้ ดังความว่า “พอ มะกะโทและเห็นจอมปลวกอันหนึ่ง อยู่ในที่นั้นสูงเทียมศีรษะ มะกะโทคิดขึ้นได้ด้วยอุบายปัญญา จึงเอาเงินตราสามสิบบาทวางขึ้นบนจอมปลวก กระทำสักการบูชาแล้วจึงบอกแก่ผู้ทำนายนิมนต์นั้นว่า ข้าพเจ้าบูชาแล้ว” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 6) การใช้ปัญญาของมะกะโทครั้งนั้นบัณฑิตมีความเห็นว่า “บุรุษนี้มีปัญญา ฉลาดในอุบายยิ่งนัก ควรที่จะมีบุญอยู่แล้ว” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 8) จากนั้นจึงให้คำทำนายแก่มะกะโท ความอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า มะกะโทใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตคือ ตอนที่มะกะโทคิดจะใช้เบี้ยเพียงเบี้ยเดียวที่ได้รับพระราชทานจากพระร่วงเจ้าให้เป็นประโยชน์ที่สุด โดยตัดสินใจจะไปซื้อพันธุ์ผักกาดมาปลูก แต่เจ้าของพันธุ์ผักกาดบอกว่าไม่รู้อะไรจะขายให้ อย่างไรก็ตามเพราะเบี้ยเดียวนั้นมีค่าน้อยมาก มะกะโทจึงใช้สติปัญญาต่อรองกับแม่ค้าดังความว่า “มะกะโทจึงว่าเบี้ยของเราเบี้ยเดียวนี้ เราเอาแต่พอคิดนิ้วเดียว เจ้าของพันธุ์ผักกาดจึงว่า เอาเออะ มะกะโทจึงเอานิ้วมือขุบเซพระแล้วก็จิ้มลงในกระถายพันธุ์ผักกาดนั้น” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 8) เจ้าของพันธุ์ผักกาดสรรเสริญการใช้สติปัญญาครั้งนี้ของมะกะโทว่า “บุตรรามีบุญนี้มีปัญญาฉลาดนัก นานไปจะได้เป็นผู้ดีมั่นคง” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 8)

มีความซื่อต่อมิตร เมื่อพระเจ้าตราพระยาซึ่งเป็นสัมพันธมิตรกันขอความช่วยเหลือให้ยกทัพมาช่วยปราบข้าศึกที่ชายแดนพะโค แม้ปิ่นเมืองเมะตะมะจะเกิดข้าวยากหมากแพง พระเจ้าฟ้ารั่วก็รีบจัดทัพให้ทหารยกเป็นกองหน้ามาก่อนส่วนพระองค์ยกทัพหนุนตามไปภายหลัง ดังความว่า “เมืองเมะตะมะปิ่นนั้นข้าแพง ครั้นพระเจ้าฟ้ารั่วได้แจ้งแล้ว จึงจัดทหารโยธาทั้งปวงเสร็จแล้วให้กองหน้ายกไปก่อน แล้วพระองค์ก็เสด็จยกทัพหนุนไปต่อภายหลัง” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 34) เมื่อมีผู้มาบอกข่าวเรื่องพระเจ้าตราพระยาวางแผนประทุษร้ายก็มิได้เชื่อทันทีเพราะมั่นใจในมิตรภาพ ดังความว่า “พระเจ้าตราพระยาก็คือเป็นพระราชสัมพันธมิตรสนิทเสนหานัก และจะมละสัตยานุสัถย์เสียจะคิดประทุษร้ายต่อเราดังนี้ยังแคลงอยู่” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 36) นับว่าพระเจ้าฟ้ารั่วมีความซื่อตรงต่อมิตรจนพิสูจน์แล้วว่าปิ่นเมืองเมะตะมะได้เกิดการต่อสู้ขึ้นกับพระเจ้าตราพระยา

มีความยุติธรรม แยกความผิดความชอบชัดเจน ดังเช่น ลักคิ ลูกชาวบ้านกองมูใช้ทวนแทงช้างทรงของพระเจ้าตราพระยาทำให้บาดเจ็บไป จนในที่สุดพระเจ้าฟ้ารั่วให้ตามจับตัวพระเจ้าตราพระยาได้ พระเจ้าฟ้ารั่วแต่งตั้งให้ลักคิเป็นเจ้าเมืองพะโค ส่วนบิดามารดาของลักคิ ให้เป็นใหญ่ในบ้านกองมู พระราชทานส่วยให้ขึ้นกับบิดามารดาของลักคิ ดังความว่า “ฝ่ายพระองค์ยังอยู่ ณ เมืองพะโค พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ลูกชาวบ้านกองมู ตั้งให้เป็นเจ้าเมืองพะโค จึงให้หาบิดามารดาลักคิออกมาแล้วตรัสว่า บุตรท่านมีความชอบในสงคราม เราก็ปูนบำเหน็จให้อยู่กินเมืองพะโคแล้ว ท่านทั้งสองจงเป็นใหญ่ในบ้านกองมูนี้เถิด” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 38) ส่วนพระเจ้าตราพระยานั้นคิดประทุษร้ายต่อพระองค์ถึงสองครั้งก็ให้ประหารชีวิตเสีย แต่ให้เลี้ยงพระนางสินทยาผู้เป็นราชธิดา ชังคิ และชังแง ซึ่งเป็นหลานไว้ในเมืองเมะตะมะ ดังความว่า “ครั้งก่อนก็ทำอันตรายแก่กูทีหนึ่งแล้ว กู

ก็ละชีวิตไว้ไม่ได้ฆ่าเสีย ยังจะคิดประทุษร้ายต่อภู่อีกเล่า ผลกรรมมาดลใจจะให้ถึงแก่ความพินาศฉิบหาย เราจะเลี้ยงไว้ไม่ได้ ก็ตรัสสั่งเพชฌฆาตให้เอาพระเจ้าตราพระยาไปประหารชีวิตเสีย และบุตรซึ่งเกิดด้วยนางสินทยาอันเป็นราชนัดตานัน ทรงพระกรุณาโปรดเลี้ยงไว้” (เจ้าพระยาพระคลัง(หน). 2512 : 39) จากตัวอย่างที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่า มะกะโทมีความยุติธรรม ตอบแทนผู้ที่ทำความผิดและความชอบได้อย่างเหมาะสม

การดำเนินการสร้างตนของมะกะโทจากลูกชายพ่อค้าซึ่งต้องเดินทางไปค้าขายยังต่างเมือง จนกระทั่งสถาปนาเป็นต้นวงศ์พระเจ้าฟ้ารั่ว ครองเมืองเมะตะมะ แล้วอาณาเขตไปจนถึงเมืองพะโค เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นว่าสอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง เพราะประกอบด้วย คุณลักษณะของความพอเพียง 3 ข้อ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เงื่อนไขปฏิบัติ 2 ข้อ คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม การดำเนินการสร้างตนของมะกะโทจึงเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า คำว่า พอเพียงหมายถึง การคิดก้าวไปข้างหน้าได้เท่าที่ทุนจะมีอยู่ค่อยๆ สร้างความก้าวหน้าอย่างมีคุณธรรม มิใช่เน้นการอยู่อย่างอดออมหรือเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้า ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการเสนอแนวทางที่เด่นชัดของการก้าวหน้าอย่างยั่งยืนและมั่นคงโดยแท้จริง

หนังสืออ้างอิง

พระคลัง(หน), เจ้าพระยา. (2512). ราชอิริยา. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549) หลักเศรษฐกิจพอเพียง.

สืบค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2550 จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org>.